

לשון המלחמה

על יירות ביבשה ובאוור

למילה יירות יש היום שתי משמעויות: הסטה מהמסלול והפלה. מקורה הוא במילה "ירט" שמופיעה פעם אחת בלבד במקרא, ומשמעותה המקורית לא לגמרי ברורה לפרשנים

מבוא

"ארה"ב תגדיל את הסיוע הביטחוני לישראל לפיתוח ולרכש של מערכות נוספות ליירות טילים - כך נכתב בעיתון "הארץ" ביוני 2013. כל היירוטים בתקופתנו שייכים לשמיים: יירות מטוסים, טילים, מזל"טים ומל"טים, מטוסי יירות וטילי יירות. במקורות, לעומת זאת, היירות שייך לקרקע בלבד.

המילה ירט בספר במדבר

המילה ירט נמצאת במקרא רק פעם אחת - בספר במדבר. היא נמצאת לכאורה פעם נוספת בספר איוב, אך שם מדובר בשורש אחר שדומה בצלילו לשורש ירט.

בספר במדבר, פרק כב, פסוק לב נכתב: **וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵינוּ [אל בלעם] מֵלֶאךָ יְהוָה, עַל מַה הָיִיתָ אֶת אֲתָנָךְ זֶה שְׁלוֹשׁ רָגְלִים? הֲנֵה אֲנֹכִי יֵצֵאת לִשְׁטָן, כִּי יִרֵט הָדָרְךָ לְנֹגְדִי.**

קודם כול, ברור שהיירות כאן הוא על הארץ ולא בשמיים, אך הפרשנים התקשו לפרש את המילה שאין לה מקבילה בשפה אחרת. היו שפירשו - כמו רש"י - מלשון רטט, כלומר בלעם מיהר למלא את רצונו של בלק. לפי הפירוש הזה: מלאך ה' שואל את בלעם מדוע היכה את אתונו שלוש פעמים ומסביר לו: "אנוכי יצאתי לשטן" (יצאתי להפריע להמשך ההתקדמות של האתון) "כי ירט הדרך לנגדי" (אצה לך הדרך לצאת נגדי).

היו שהבינו את המילה ירט במשמעות של רצון - כמו אונקלוס - כלומר "אנוכי יצאתי לשטן" (באתי להפריע) "כי ירט הדרך לנגדי" (כי רצית לצאת נגדי ולקלל את ישראל). היו כאלה, כמו רס"ג (רב סעדיה גאון) שקישרו את ירט לשורש הערבי ור"ט שפירושו נפילה לתהום, כלומר הסתבכות, ולדברי רס"ג, המלאך בעצם אומר לבלעם "לא הייתה רצויה הליכתך בעיניי".

גם בעיני חז"ל הייתה קשה המילה הזאת, ותיעד על כך העובדה שפירשו אותה מלשון

עוול והוא מרפא ומנחם אותי על ידי רשעים. מהשורש רט"ה באה המילה "רטייה", שהיא תחבושת על הפצע, וגם בה יש הוצאה של נוזלים לצורך ריפוי.

היירות עובר לשמיים

אם משמעות המילה "ירט" שבספר במדבר היא אכן לעצור או לחסום, הרי בכל מקרה מדובר ביירות על הקרקע. המילה המריאה לשחקים אלפי שנים מאוחר יותר. בעיתונות מופיעה המילה לראשונה במלחמת סיני. בעיתון "דבר" מ'9 בנובמבר 1956 כותב עמנואל בן גוריון במאמר "המלחמה באוויר: מטוסי הקרב של חיל האוויר הישראלי הפילו במדבר סיני שלושה מטוסי יירות מצריים".

שנתיים מאוחר יותר אנו מתוודעים ל"יירות מטוסים". הביטוי הזה מופיע במאמר מ'15 באוגוסט 1958 בעיתון "דבר" שכותרתו היא "מפגן העשור של חיל האוויר". המשמעות של יירות באותו מאמר היא הסטה מכוונת של כלי טיס או של כלי שיט ממסלולם ואילוצם לפנות ליעד אחר. כך בשתי הידיעות שצינו לעיל. בולטת המשמעות הזאת בכותרת בעיתון "דבר" מ'29 במאי 1959: "יור ועדת שביתת הנשק יחקור יירות המטוס הלבנוני". בגוף הידיעה כתוב: "לא הוחלט לגבי גורל המטוס ואנשיו". ברור שכאן המשמעות אינה הפלת המטוס אלא הסטתו ואילוצו לנחות. לעומת זאת בידיעה מ'2013 שהובאה בתחילת הרשימה "יירות הטילים" פירושו הפלתם.

ב'2014 ישנו שוב שימוש במילה יירות במשמעות של הסטה בלי הפלה. וכך נכתב ב"הארץ" מ'7 במרץ 2014 "חרף השילוב המשתפר בין כוחות הים והאוויר לבין המוסד ואמ"ן ביירות הטילים מאיראן בשותפות עם ארה"ב נותרה ישראל שותפה זוטרה". מדובר בהסטת האונייה "קלוז סי" ממסלולה ובתפיסת הטילים האיראניים שהיא הובילה. כיום יכולה אפוא המילה להיות בשימוש בשתי משמעויות: הסטה והפלה.

נוטריקון (ראשי תיבות). במסכת שבת בתלמוד הבבלי כתוב: "כי ירט הדרך לנגדי - יראה ראתה נטתה" (הכוונה היא שאתונו של בלעם פחדה (יראה) ממהו שראתה בדרך - ונטתה הצידה). אין לתמוה על הפירוש הזה האופייני לחז"ל, אך כיום לא היה מתקבל על דעתנו ניתוח לשוני בשיטה הזאת. הפרשנות הזאת, ובייחוד הפועל האחרון "נטתה", הפכה לפרשנות המקובלת במשך דורות לפסוק "ירט הדרך לנגדי". כך, למשל, השתמשו בצירוף הזה הרמב"ן והרמב"ם. זה הראשון כותב: "ירט הדרך" כשהוא רוצה לציין "עצירה והשתהות במקום" בעת שהוא דן בנפילת רבקה מהגמל בראותה את יצחק. ואילו הרמב"ם בעיסוקו בהלכת "לא תחסום שור בדישו" כותב: "פרות המהלכות על התבואה לפי שירט להן הדרך". במקרה הזה הוא משתמש במילה ירט במשמעות של "חסימה".

המילה ירט בספר איוב

בפעם השנייה מופיעה המילה בספר איוב פרק טז, פסוק יא: **יִסְגְּרִינִי אֵל אֵל עוֹיֵל וְעַל יְדֵי רָשָׁעִים יִרְטֵנִי.** כל המפרשים גוזרים את המילה על סמך הניקוד וההקשר מן השורש רט"ה שמשמעותו לסחוט כדי להוציא את הרטיבות. לו נגזר מן השורש יר"ט הייתה המילה מנוקדת "יִרְטֵנִי" כמו יִעָצְנִי (תהילים טז, ז). פירוש הפסוק הוא אפוא: האל הסגיר אותי לידי עושי

ד"ר אשר שפיר
בלשן, עורך ומתרגם. מתמחה בלשון
העברית ובסוציולוגיה של הלשון. חיבר
את מדריך העריכה "ניסוח בעברית"

